

Дмитро ШЕВЧУК

**ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ
ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ
У ТВОРЧОСТІ ГУСТАВА ШПЕТА**

Монографія

Острог — 2012

УДК 165.62 Шпет
ББК 87
Ш 37

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Національного університету "Острозька академія"
Протокол № 2 від 29 вересня 2011 року*

Рецензенти:

Крालюк П. М., доктор філософських наук, професор
Наконечна О. П., доктор філософських наук, професор
Зайцев М. О., доктор філософських наук, доцент

Ш 37 Шевчук Д. М.

Проблеми методології гуманітарного пізнання у творчості Густава Шпета : [монографія] / Д. М. Шевчук. — Острог : Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2012. — 200 с.

У монографії здійснено дослідження методологічної проблематики в працях відомого російського філософа початку ХХ століття Густава Шпета. Розробка принципів гуманітарного пізнання є центральною темою усієї творчості мислителя й пов'язана з його метафілософськими поглядами, концепцією історії російської філософії, феноменологією та герменевтикою, обґрунтуванням принципів етнопсихологічних досліджень.

© Шевчук Д. М., 2012
© Видавництво Національного університету
"Острозька академія", 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ І.	
МІСЦЕ МЕТОДОЛОГІЇ ГУМАНІТАРНИХ НАУК	
У ТВОРЧОСТІ ГУСТАВА ШПЕТА	15
1.1. Становлення Г. Шпета як методолога науки	15
1.2. Найважливіші праці Г. Шпета	
з проблем методології гуманітарного пізнання	36
РОЗДІЛ ІІ.	
КОНЦЕПЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ	
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ	42
2.1. Концепція філософії як чистого знання	42
2.2. Концепція розвитку російської філософії	57
2.3. Розуміння скептицизму	
та його історико-філософських проявів	71
РОЗДІЛ ІІІ.	
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЯК ОСНОВНА НАУКА	79
3.1. Критичне осмислення феноменологічних ідей Е. Гусерля	79
3.2. Місце Г. Шпета в російському феноменологічному русі	87
3.4. Феноменологічна естетика і мистецтвознавство	94
РОЗДІЛ ІV.	
ГЕРМЕНЕВТИКА І ПРОБЛЕМА ОБҐРУНТУВАННЯ	
“НАУКОВОСТІ” ГУМАНІТАРНИХ НАУК	106
4.1. Концепція розвитку герменевтичної проблематики	106
4.2. Проблема інтерпретації та розуміння	111
4.3. Герменевтика як методологічне підґрунтя історії	115
РОЗДІЛ V.	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	134
5.1. Загальна характеристика психологічних ідей Г. Шпета	137
5.2. Критика попередніх етнопсихологічних концепцій	145
5.3. Г. Шпет про предмет,	
завдання та принципи етнічної психології	160
ПІСЛЯМОВА	175
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	178

ВСТУП

Зацікавлення постаттю Густава Шпета та його розробками проблем методології гуманітарного та психологічного пізнання може мати сьогодні декілька причин. Досить загальною причиною є те, що в самій Росії після розвалу Радянського Союзу з'явилася потреба своєрідної “ревізії” власної культури. Від кінця вісімдесятих років XX століття почався процес “культурного відродження”. У такий спосіб у російській філософії було “відкрито” цілий ряд авторів, ідей, концепцій, лише згадка про яких у радянський період була заборонена. Це значною мірою розширило обсяг росієзнавчої проблематики, яка, своєю чергою, вимагає ретельного аналізу, інтерпретації та систематизації.

Густав Шпет є однією з найвидатніших постатей російської філософії початку XX століття, “нове” відкриття якої розпочалося наприкінці вісімдесятих років XX ст. Для його творчості, незважаючи на різноманітність розроблюваних тем, дослідницьких планів, висвітлених проблем, характерна певна органічна цілісність. Як відзначає М. К. Гідині: “Філософія Шпета постає як дещо органічне, де можна виділити моменти, що охоплюють досить широку сферу, хоча при цьому ніколи не зникає деяка зв'язка, що надає єдність усьому цілому. Це динамічна єдність структурного типу, якщо скористатися виразом самого Шпета, де один елемент передбачає інший, отже при дослідженні однієї проблеми ніколи не губиться уявлення про складність усіх інших”¹.

В історико-філософській літературі можемо натрапити на тезу про “феномен Г. Шпета”, який полягає передусім у різноманітності його наукових зацікавлень, напрямків дослідження фі-

¹ Гидини М. К. Слово и реальность. К вопросу о реконструкции философии языка Густава Шпета // Вторые Шпетовские чтения. Творческое наследие Г. Шпета и современные философские проблемы. — Томск: Водолей, 1997. — С. 59.

лософських проблем². “Феномен Шпета”, на нашу думку, можна представити також в інший спосіб. З одного боку, він тісно пов’язаний із загальним феноменом “російського європейця”³. Якщо звернутися до творчості Г. Шпета, зауважимо, що він орієнтувався на традицію західноєвропейського філософування, а тому не замикався на етичній та історіософській проблематиці, яка найчастіше вважається *stricte* російською філософською проблематикою. Таким чином, у творах мислителя ми можемо спостерігати моменти, не характерні для російської філософії, — Г. Шпет був радше філософом західної школи. “Учень та послідовник найбільшого європейського філософа Едмунда Гусерля, котрий заклав теоретичні основи сучасної західної думки та, відповідно, визначив проблематику майже всіх напрямків західної філософії (екзистенціалізму, культурної антропології, герменевтики, деконструктивізму), — справедливо відзначає Е. Фрейбергер, — Густав Шпет міг поглянути на події в європейській філософії як росіянин, а в російській філософії — як європеєць”⁴. Філософія Густава Шпета — це, кажучи словами іншого дослідника, “зустріч російського Логосу та німецького Ейдосу в багатоголосі російської філософської думки”⁵.

² Див.: Ждан А. Феномен Шпета: о роли методологии в научном исследовании // Густав Густавович Шпет. Архивные материалы. Воспоминания. Статьи. Под ред. Т. Марцинковской. — М.: Смысл, 2000. — С. 185-195.

³ Про “російських європейців” пише, наприклад, Володимир Кантор. Дослідник звертає увагу на формування цього історико-культурного феномена в Росії. На його думку, орієнтовані на Європу росіяни представили новий тип ставлення до світу, який пов’язаний з особливим способом інтелектуального переживання. “Російськими європейцями” називає, наприклад, Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова, Володимира Соловйова, Федора Степуна та інших. Детальніше див.: Кантор В. Феномен русского европейца: культурфилософские очерки. — М.: МОНФ, 1999. — 384 с.

⁴ Фрейбергер Э. Густав Шпет в контексте современной западной мысли // Вторые Шпетовские чтения. Творческое наследие Г. Шпета и современные философские проблемы. — Томск: Водолей, 1997. — С. 10.

⁵ Чубаров И. Предисловие к публикациям писем Г. И. Челпанова,

З іншого боку, феномен Г. Шпета можна пояснити, звертаючи увагу на загальні тенденції розвитку філософії, психології та гуманітарних наук наприкінці XIX — на початку XX ст. На це звертає увагу, наприклад, російський дослідник Віктор Молчанов, який ставить перед собою завдання окреслити фундаментальні орієнтації в філософії і культурі XIX і XX ст. на основі аналізу наявних у філософії парадигм свідомості. Виокремлює три загальні парадигми свідомості: кантівську, феноменологічну і парадигму, що витворилася в рамках російської філософії. Філософію Густава Шпета вважає унікальним випадком поєднання цих трьох парадигм. А відтак, на думку В. Молчанова, дослідження Шпетової творчості допомагає зрозуміти найбільш значимі аспекти розвитку російської філософії свідомості наприкінці XIX — на початку XX ст⁶.

Немає жодного сумніву щодо актуальності філософських і психологічних ідей Густава Шпета. З одного боку, це стосується історико-філософського аспекту його творчості. У свій час Г. Шпет був у центрі наукового життя Росії, а тому дослідження його спадщини має ключове значення для розуміння російської філософії наприкінці XIX — на початку XX ст. З іншого ж боку, дослідження філософських та психологічних ідей Г. Шпета є актуальним у контексті сучасних дискусій. Російська дослідниця творчості мислителя Тетяна Щедріна зазначає таке: “Філософські та наукові ідеї Шпета не лише представляють реальний інтерес для вузького кола спеціалістів, але й набувають актуальності для істориків, які безпосередньо працюють з емпіричною тканиною історії, виявляють нові, більш ефективні методи історичного дослідження; істориків філософії, які цікавляться динамікою самих ідей; філологів, які прагнуть переосмислити історичний рух мовних структур і семантичних універсалій; психологів, які намагаються актуалізувати поворот від “догматичної теорії діяльності” до проблемного дослідження свідомості,

Л. И. Шестова, Б В. Яковенко, Р. О. Яковсона и др. к Г. Г. Шпету // Логос. — 1992. — № 3. — С. 243.

⁶ Детальніше див.: Молчанов В. Парадигмы сознания и структура опыта // Логос. — 1992. — № 3. — С. 7-36.

особистості, душі і духа; філософів-методологів, які шукають нетривіальні підходи до проблеми соціокультурної обумовленості когнітивних процесів”⁷. Після своєрідного “відкриття” Шпетових ідей, оскільки їх фактично цілковито було забуто в науці радянських часів, а також через ствердження актуальності поглядів Г. Шпета на філософію та психологію, спадщина мислителя стала основою для подальшого розвитку проблематики та напрямків досліджень, які були ним окреслені.

У радянський період оцінка спадщини Г. Шпета була значною мірою заідеологізована (наприклад, у публікаціях Н. Буділової, С. Канатчікова, М. Ярошевського), а його ідеї були піддані майже цілковитому забуттю. “Відродження” зацікавлення творчістю Густава Шпета — головним чином, у російській філософській науці — мало місце під кінець вісімдесятих років ХХ століття і було викликане публікацією його праць. У 1988 році було видано в “Историко-философском ежегоднике” працю Густава Шпета “История как предмет логики”⁸. У 1989 році опубліковано як додаток до журналу “Вопросы философии” праці “Нарис розвитку російської філософії”, “Естетичні фрагменти” і “Вступ до етнічної психології”⁹. У 1989-1992 рр. російський щорічник “Контекст” помістив на своїх сторінках неопубліковану за життя Г. Шпета працю “Герменевтика та її проблеми”¹⁰. Пізніше з’явилися повторні публікації робіт: “Явище і смисл” (у 1991 році цю працю було перекладено англійською мовою і опубліковано у відомому видавництві “Kluwer”¹¹), “Внутрішня форма слова.

⁷ Щедрина Т. Рецензия на книгу: Г. Г. Шпет. История как проблема логики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://russcience.euro.ru/biblio/sch02vf.htm> (23.12.2004).

⁸ Шпет Г. История как предмет логики // Историко-философский ежегодник 1988. — М.: Наука 1988. — С. 290-320.

⁹ Див.: Шпет Г. Сочинения. — М.: Правда, 1989. — 604 с.

¹⁰ Див.: Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст-1989. — М.: Наука, 1989. — С. 231-267; Контекст-1990. — М.: Наука, 1990. — С. 219-259; Контекст-1991. — М.: Наука, 1991. — С. 215-255; Контекст-1992. — М.: Наука, 1992. — С. 251-284.

¹¹ Див.: Shpet G. Appearance and sense. Phenomenology as the fundamental Science and Its Problem. — Dordrecht, Boston, London: Kluwer

Етюди і варіації на теми Гумбольдта”¹² та ін. Поява цих видань спричинило потребу більш академічного (детально опрацьованого і доповненого коментарем), максимально повного видання робіт Густава Шпета. Тож, починаючи з 2005 року, в Росії видають таке повне зібрання праць мислителя під редакцією російською дослідниці Тетяни Щедріної¹³.

Разом із публікаціями праць Густава Шпета пов’язане вивчення біографії мислителя і його основних філософських та психологічних ідей. Після статей, які були опубліковані в радянський період, щоб показати з точки зору марксистської ідеології “помилковість” Шпетової філософії та психології¹⁴, починаючи з

Academic Publisher, 1991. — 190 p.

¹² Див.: Шпет Г. Внутренняя форма слова. Этюды и вариации на темы Гумбольдта. — Иваново, 1999. — 306 с.

¹³ Див.: Шпет Г. Мысль и Слово. Избранные труды. Под ред. Т. Щедриной. — М.: РОССПЭН, 2005; Густав Шпет: жизнь в письмах. Эпистолярное наследие. Под ред. Т. Щедриной. — М.: РОССПЭН, 2005; Шпет Г. Philosophia Natalis. Избранные психолого-педагогические труды. Под. ред. Т. Щедриной. — М.: РОССПЭН, 2006.

¹⁴ Так, наприклад, можемо зустріти оцінку Шпетової концепції етнічної психології як невдалої спроби примирити гусерліанство з марксизмом, або яскравої демонстрації відходу від так званої “марксистської психології”. Зокрема, на думку О. Буділової, “... книга Шпета [“Вступ до етнічної психології” — Д. Ш.], хоча й була видана в радянський час, цілком відноситься до буржуазної науки передреволюційної Росії”, а Густав Шпет “...виказує свою прихильність гусерліанству і відмовляє марксизму в можливості бути методологічним опертям психології”. Див.: Будилова Е. А. Социально-психологические проблемы в русской науке. — М.: Наука, 1983. — С. 140, 147. У працях М. Ярошевського вчений постає як “союзник-філософ” Г. І. Челпанова в прагненні врятувати в нових суспільних умовах ідеалістичну концепцію свідомості: “Йдучи за загальною логікою трансформації інтроспекціонізму від Вундта до Гусерля, — стверджує М. Ярошевський, — Шпет упродовж кількох років працював над проектом перебудови етнічної психології на засадах гусерліанської філософії. Він займався цим у перші роки Радянської влади, вважаючи, що звернення від індивідуальної свідомості до колективної дозволить знайти компроміс між Гусерлем та Марксом”. Див.: Ярошевский М. Г. История психологии. — М.: Мысль, 1985. — С. 485.

1980-х років, з'являються праці, автори яких намагалися визначити місце Густава Шпета в російській науці і показати актуальність його філософських та психологічних поглядів для сучасності. Були опубліковані також статті, які розкривали основні аспекти біографії мислителя, наприклад, "Про долю Г. Г. Шпета" Михайла Поліванова¹⁵, а також "Пам'яті Густава Густавовича Шпета" Олени Пастернак¹⁶. Незабаром почали з'являтися історико-філософські розробки окремих проблем творчості філософа: "Творчість Г. Шпета і проблема тлумачення дійсності"¹⁷, "З архіву Густава Шпета: питання історичного пізнання і полеміка з Баденською школою"¹⁸ Андрія Митюшина, "Густав Шпет: від феноменології до герменевтики" Володимира Калініченка¹⁹, "Герменевтична феноменологія в контексті філософських поглядів Г. Г. Шпета" Валерія Кузнєцова²⁰, "“Явище і смисл” Г. Шпета в контексті розвитку феноменології Е. Гусерля" Євгенія Борисова²¹, "Філософія смислу Густава Шпета" Віктора Щеглова²² та багато інших.

Почався також процес публікації матеріалів, які знаходилися в архівах у Москві та Томську і які дозволяють краще рекон-

¹⁵ Див.: Поливанов М. О судьбе Г. Г. Шпета // Вопросы философии. — 1990. — № 6. — С. 160-164.

¹⁶ Див.: Пастернак Е. Памяти Густава Густавовича Шпета // Шпет Г. Сочинения. — М.: Правда, 1989. — С. 72-76.

¹⁷ Див.: Митюшин А. Творчество Г. Шпета и проблема истолкования действительности // Вопросы философии. — 1988. — № 11. — С. 93-105.

¹⁸ Див.: Митюшин А. Из архива Густава Шпета: вопросы исторического познания и полемика с Баденской школой // Вопросы истории естествознания и техники. — 1988. — № 3. — С. 114-120.

¹⁹ Див.: Калиниченко В. Густав Шпет: от феноменологии к герменевтике // Логос. — 1992. — № 3. — С. 37-61.

²⁰ Див.: Кузнєцов В. Герменевтическая феноменология в контексте философских воззрений Г. Г. Шпета // Логос. — 1991. — № 2. — С. 199-214.

²¹ Див.: Борисов Е. "Явление и смысл" Г. Шпета в контексте развития феноменологии Э. Гуссерля // Шпет Г. Явление и смысл. — Томск: Водолей, 1996. — С. 183-191.

²² Див.: Щеглов В. Философия смысла Густава Шпета // Вестник МГУ. Сер. 7: Философия. — 1994. — № 3. — С. 3-6.

струювати невідомі моменти життя та творчості філософа. Слід звернути увагу, наприклад, на збірку матеріалів та документів, що стосуються заслання Густава Шпета до Сибіру — “Шпет в Сибіру: заслання і загибель”²³. У 2000 році Інститут психології Російської академії освіти підготував до друку і видав збірку матеріалів “Густав Густавович Шпет. Архівні матеріали. Спогади. Статті”²⁴. Варто згадати також про працю Тетяни Щедриної “Я пишу як ехо іншого. Нарис інтелектуальної біографії Густава Шпета”²⁵, в якій представлено епістолярну спадщину мислителя, зокрема його листи із заслання.

Своєрідним центром досліджень філософії Густава Шпета можна вважати Томськ. Протягом кількох років там відбувалися конференції під загальною назвою “Шпетові читання”. Їх учасники особливу увагу звертають на значення філософських концепцій Г. Шпета для сучасної філософії. Про це свідчать хоча б назви окремих читань: “Творча спадщина Г. Шпета і філософія ХХ ст.”, “Творча спадщина Г. Шпета і сучасні філософські проблеми” тощо. Також у Томську було організовано Фонд Шпета, метою якого є збір та систематизація матеріалів, котрі стосуються біографії та творчості мислителя.

За межами Росії Густав Шпет відомий не стільки в контексті розвитку російської філософської традиції, скільки в контексті розвитку європейської філософії початку ХХ століття. У дослідженнях європейських вчених звертається увага на унікальність його дослідницької позиції. У німецькомовній філософській літературі ім'я Густава Шпета вперше з'явилося в праці Ельмара Холенштайна (Швейцарія), що мала назву “Jakobson und Husserl: Ein Beitrag zur Genealogie des Strukturalismus” (1973)²⁶.

²³ Див.: Шпет в Сибири: ссылка и гибель. Сост. М. Поливанов, Н. Серебренников, М. Шторх. — Томск: Водолей, 1995. — 336 с.

²⁴ Див.: Густав Густавович Шпет. Архивные материалы. Воспоминания. Статьи. Под ред. Т. Марцинковской. — М.: Смысл 2000. — 351 с.

²⁵ Див.: Щедрина Т. Я пишу как эхо другого... Очерки интеллектуальной биографии Густава Шпета. — М.: Прогресс-Традиция, 2004. — 416 с.

²⁶ Див.: Holenstein E. Jakobson und Husserl: Ein Beitrag zur Genealogie des Strukturalismus // Tijdschrift voor filosofie. — 1973. — Nr 3. — S. 560-

Серед найбільш відомих дослідників творчості Г. Шпета за межами Росії слід назвати Томаса Немеза (США), Пітера Стейнера (США), Александра Гаардта (Німеччина), Фрітьйоф Роді (Німеччина), Маріз Денн (Франція).

Г. Шпет безпосередньо пов'язаний із вітчизняною філософською культурою, адже його наукове становлення відбувалося в Києві. Тому осмислення творчості мислителя дає можливість зрозуміти розвиток академічної філософії і загалом інтелектуального життя в Україні на початку ХХ століття. Філософську культуру в цьому випадку розуміємо як різноманітність форм репрезентації філософського знання, способи його отримання, використання в системі філософської освіти, а також в соціальному та культурному житті. Г. Шпет був одним з активних учасників філософського життя Києва початку ХХ століття, що перетворює його на постать, через призму якої можемо розглядати зазначену проблематику.

У вітчизняній історико-філософській науці осмислення філософських ідей Густава Шпета здійснювалося низкою науковців: феноменологія Г. Шпета досліджується в працях А. Богачова, С. Григоришина; історико-філософські проблеми в працях мислителя вивчали М. Ткачук, Г. Аляєв, В. Ярошовець, І. Бичко, А. Тихолаз; особливості семіотики Шпета стали предметом вивчення в працях С. Куцепал.

Останніми роками значне оживлення дискусій довкола постаті Густава Шпета було пов'язане з відзначенням 130-ї річниці його народження в 2009 році. Протягом 2007-2010 років відбувалися дискусії та конференції, присвячені творчості мислителя (наприклад, міжнародна конференція “Густав Шпет і його спадщина. До російських витоків структуралізму та семіотики. Плавильний тигль впливів та інтеріоризація меж”, м. Бордо, Франція, 21-24 листопада 2007 року²⁷; круглий стіл “Густав Шпет і сучасна філософія гуманітарного знання”²⁸).

607. Російський переклад праці був опублікований у 1996 році в журналі “Логос”. Див.: Холенштайн Э. Якобсон и Гуссерль. К вопросу о генезисе структурализма. Пер. с нем. С. Мазур // Логос. — 1996. — № 7. — С. 7-37.

²⁷ Програму конференції див. за інтернет-адресою: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/83406>.

²⁸ Матеріали круглого столу були опубліковані в журналі “Воп-

У контексті загального зацікавлення постаттю Шпета в історико-філософській науці особливої уваги вимагає цілісне дослідження проблем методології гуманітарного пізнання в працях мислителя. Актуальність вивчення провідної в творчості Г. Шпета методологічної проблематики зумовлена передусім необхідністю осмислення сучасною наукою досвіду, який було здобуто філософами початку ХХ ст. у галузі методології філософії, гуманітарних наук і психології та який може бути використаний для подальших розробок у цій царині.

Густав Шпет відзначався надзвичайною працездатністю²⁹. Він працював у різноманітних сферах гуманітарних наук — психології, філософії, філології, логіки, естетики, культурології. Особливу увагу мислитель приділяє проблемам методології наук. “Творчість Шпета, — зазначає з цього приводу Т. Марцинковська, — від самого початку вирізняється прагненням до створення універсальних наукових методологічних принципів, які пояснювали б дані не лише гуманітарних, а й природничих наук... Ця позиція наближає його до концепції Ляйбніца, який також намагався знайти ту універсальну цеглинку (монаду), що дала б можливість зрозуміти будову і закони навколишньої дійсності — від космосу до людини”³⁰. Тож попередні результати досліджень філософських і психологічних поглядів Г. Шпета, що демонструють вагому роль методологічної проблематики, зумовлюють необхідність розгляду саме цього аспекту творчості мислителя.

росы философии”. Див.: Густав Шпет и современная философия гуманитарного знания. К 130-летию Г.Г. Шпета. Встреча вторая. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=161&Itemid=52.

²⁹ Архів Густава Шпета у Відділі рукопису Російської державної бібліотеки нараховує більше дванадцяти тисяч сторінок. Див.: Архив Густава Густавовича Шпета (1879-1940) // Записки отдела рукописей ГБЛ. — М., 1978. — Вып. 39. — С. 145-146.

³⁰ Марцинковская Т. Д. Густав Густавович Шпет — жизнь как проблема творчества // Шпет Г. Психология социального бытия. — М.: Изд. “Институт практической психологии”, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. — С. 10.

Осмислення методологічних проблем у творчості Густава Шпета дає можливість кращого усвідомлення проблеми класифікації наук, окреслення специфіки гуманітарного та природничо-наукового пізнання. Г. Шпет аналізує питання про те, чому гуманітарні науки, які від античних часів присутні в культурі (скажімо, історія, філологія), не ідентифікуються як науки у строгому сенсі? Філософські рефлексії Шпета, спрямовані на те, щоб показати особливість предмету, який досліджують гуманітарії та психологи. Загалом же, його методологія гуманітарних наук дає можливість зрозуміти суть дискусій ХХ століття, які до сьогодні є актуальними: дискусія між історизмом і структуралізмом; дискусія між семіотикою і герменевтикою; дискусія між холізмом та індивідуалізмом.

Методологія гуманітарного пізнання в працях Г. Шпета тісно пов'язана з вирішенням питання про особливості соціально-історичної дійсності. Зокрема, в праці “Явище і смисл” (1914) Г. Шпет звертає увагу на тісний зв'язок між вирішенням проблеми пізнання та осмисленням проблеми дійсності: “У будь-якому пізнанні, як такому, містяться питання про дійсність, оскільки будь-яке пізнання має свій корелят у “предметі”, який припускається як “дійсно-існуючий””³¹. Слід звернути увагу на те, що в праці “Явище і смисл” Г. Шпет чітко поставив головну проблему своєї філософії. Конкретизував її пізніше в усіх інших працях, наприклад, “Історія як предмет логіки” (1916), “Мудрість або розум?” (1917), “Герменевтика та її проблеми” (1918), “Внутрішня форма слова” (1927). Головною проблемою філософії мислитель вважав розуміння “істинної реальності”. Згідно з Г. Шпетом, людині дана лише одна “істинна реальність”, яка існує перед розрізненням ідеальних та емпіричних об'єктів. Цією реальністю є соціальна реальність, а її розуміння пов'язане із соціальним досвідом людини і стосується вирішення проблеми буття свідомості і смислів, що нею витворюються. Смисл, стверджує Г. Шпет, даний в актах герменевтичної інтуїції, яка відрізняється від емпіричної інтуїції, що спрямована на предмети емпіричного

³¹ Шпет Г. Явление и смысл. — Томск: Водолей, 1996. — С. 137.

світу, а також від ідеальної інтуїції, яка спрямована на ідеальні предмети. Разом з тим аналіз проблем гуманітарного пізнання в працях Шпета пов'язане з прагненням вирішити більш загальну проблему можливості логічного вираження інтуїції, що стосується основ будь-якої методології. Постановка такої проблеми вимагає осмислення того, як здійснюється перехід від предмету, що виражається, до вираження, а також як відбувається раціональне схоплення дійсності. У дослідженні методологічних проблем гуманітарних наук в працях Г. Шпета будемо шукати відповіді на питання: яким чином мислитель прагнув вирішити головну проблему своєї творчості, а саме розуміння соціально-історичної дійсності, в рамках концепції філософії як чистого знання, концепції розвитку російської національної філософії, феноменології, герменевтики та етнопсихології? На які філософські традиції спирався, здійснюючи це? Чи був він оригінальним, виголошуючи власні філософські та психологічні погляди?

Відповідно до сказаного вище, предметом наших зацікавлень будуть концепції філософії як чистого знання, російської національної філософії, феноменології, герменевтики та етнопсихології, які представлені в працях Густава Шпета.

Здійснення історико-філософського аналізу творчості Густава Шпета та цілісне представлення методологічної проблематики в працях мислителя, без сумніву, поглибить наші знання про найголовніші дискусії в російській філософії кінця XIX — початку XX ст. та їх зв'язок із загальноєвропейськими філософськими тенденціями.

Наукове видання

Дмитро Михайлович ШЕВЧУК

**ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ
ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ
У ТВОРЧОСТІ ГУСТАВА ШПЕТА**

Монографія

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Коректор *Любов Черуха*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42х30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 21,5. Гарнітура "TextBookC"

Тираж 300 прим.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.